Sakarya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi (SHD)

ISSN 2147-768X

The Sakarya
Journal of Law (The SJL)

Aralık 2022
C. 10 • S. 2 • s. 713-736

Avatar Filmi ya da Batı'nın Keskin Eleştirisi(*)

The Avatar Movie or the Stark Criticism of the West

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ(**)

Öz

Avatar filmi sinema tarihinde önemli etkiler bırakmış bir eserdir. Filmin özgün tarafını; görselliği, müzikleri, kostümleri ve efektleri dışında senaryosunda ortaya koyduğu keskin eleştirisinde aramak gerekir. Gerçekten de Avatar Batı'nın yoğun bir eleştirisidir ve bu eleştiri film boyunca görsel olarak da desteklenmiştir. Avatar filmi kapitalist sömürgeci anlayışı eleştiren bir yapıttır. Filmin iddiasına göre bu anlayış tarihin tozlu sayfalarında kalmamıştır. Gelecekte de eğer imkan bulunabilirse, mümkün olan herhangi bir zamanda ve yerde uygulanmaya konulacağı üzerinde durulmaktadır. Filmin verdiği mesajın teorik ve tarihsel temelleri bulunmaktadır. Bu makalede sömürgecilik, film çerçevesinde ana hatları ile incelenmiştir. Sömürgeciliğin kapitalizme yol açtığı ve Batı'da düşünceden devlet anlayışına kadar pek çok alandaki fikirleri şekillendirdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sömürgecilik, Medeniyet, Kapitalizm, Devlet Teorisi, İnsan Hakları.

Abstract

Avatar is a production that has left a significant impact in the history of cinema. The original side of the movie; Apart from the visuals, music, costumes and effects, should be sought in its sharp criticism of its screenplay. Indeed, Avatar is an intense critique of the West, and this criticism is supported visually throughout the film. Avatar is a production that criticizes the capitalist colonialist understanding. According to the film's claim, this understanding has not remained in the ash heap of history. It is emphasized that it will be implemented in the future, if possible, whenever and wherever possible. The message of the film has theoretical and historical foundations. In this article, colonialism has been analizied in the framework of the film with its main lines. It was concluded that colonialism led to capitalism and shaped ideas in many areas from thought to the understanding of the state in the West.

Keywords

Colonialism, Civilization, Capitalism, State Theory, Human Rights.

(*) Araştırma Makalesi / Makale Geliş Tarihi: 19.10.2022 - Makale Kabul Tarihi: 03.11.2022
DOI: 10.56701/shd.1191568

(**) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Erzincan - Türkiye
E-posta: maetgu@erzincan.edu.tr
Orcid No: https://orcid.org/0000-0002-0958-0481

GİRİŞ

Avatar; James Cameron'ın yazıp yönettiği, 2009 yılında vizyona girmiş bir filmdir[1]. Bilim kurgu türünde olan film; 3'ü Oskar olmak üzere pek çok ödüle layık görülmüştür[2]. Filmde yaşanan olaylar 2154 yılında geçmektedir[3]. İnsanlar, Pandora isimli bir gezegene (aslında büyük bir gezegenin uydusuna) yaklaşık altı yıllık bir uzay yolculuğundan sonra ulaşabilmektedirler. Pandora'da kendilerine Nav'i ismini veren yaklaşık 3 metre boya sahip, mavi renkli ve kuyruğu olan akıllı varlıklar yaşamaktadır[4]. Uzaylılarla ilgili pek çok yapımın tersine bu filmde insanlar başka bir gezegene "*uzaylı*" veya Nav'ilerin deyişiyle "*gök insanları*" olarak gitmektedirler. *Alien (yabancı/uzaylı)* kimliği ekseri uzaylıların dünyaya gelişleri bağlamında kullanılırken; filmde insanlar Pandora'da alien sıfatıyla bulunmaktadırlar[5].

Unobtanium adı verilen madenin, RDA isimli şirket tarafından çıkarılması ve dünyaya sevk edilmesi için Pandora'da kurulan fabrika sahasının korunması ve daha çok madenin çıkarılması için yapılan girişimler ve buna yerlilerin direnişleri filmin ana konusunu oluşturmaktadır. Bunun yanında Pandora'nın harikulade doğası, insanların bu doğayı ve yerlilerin yaşam alanlarını maden çıkarmak için yok etme teşebbüsüne karşı Jake Sully ve arkadaşlarının, Nav'ilerin yanında savaşmaları da işlenmektedir.

Bu çalışmada Avatar filmi özelinde sömürgeciliğin temelleri ve yaşadığı değişimi irdelemek amaçlanmıştır. Bu manada film ile Batı'nın sömürgecilik tarihinde kesişen ana hususlar tespit edilerek aralarındaki bağlantı açıklanmaya çalışılmıştır. Batı-Doğu ayrımı, Avrupa merkezli, kuzey yarım kürede yerleşmiş bulunan ve sömürgecilik/kolonizasyon sürecinde Amerika ve Avustralya kıtalarında da yerleşen beyazların kendilerini dünyanın geri kalanlarından ayrıştırmaları ile ortaya çıkmıştır. Batı kavramı coğrafi bir kavram olmaktan çok zihni bir kavramdır. Bu kavramın ortaya çıkışında Batı'nın oryantalist bakış açısının da etkisiyle kendisini diğerlerinden üstün görmesi ve dünyanın geri kalanını ötekileştirmesi

---

1 James Cameron, *Avatar*, (Film, 2009); Filmin künyesi için bk. Alev Fatoş Parsa - Gaye Edizler, "Sinemasal Anlatıda Duygusal Zeka: Avatar (2009) Film Çözümlemesinde Olaylar ve Karakter Örüntüsü Üzerinde Duygusal Zeka Göstergelerinin Analizi", *E-Journal of New World Sciences Academy* 6/3 (2011), 619-620; Öykü ve olay örgüsünün gelişme modelleri hakkında bk. Rana İğneci Süzen, "Dijital Evrende Mimesisi Yeniden Düşünmek; Avatar Filmi", *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* 2/2 (April 2012), 27-28; Kurumsal internet sitesi için bk. 20th Century Studios, "Movies- Avatar (2009)" (Erişim 13 Ekim 2022).

2 Google, "Avatar tarafından kazanılan ödüller" (Erişim 13 Ekim 2022).

3 Cameron, *Avatar*, 02:27:03-02:27:13.

4 Pandorapedia, "The Na'vi" (Erişim 13 Ekim 2022).

5 Burcu Balcı, "Fütüristik Bir Modern Sömürge Öyküsü: Avatar", *Civilacademy, Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/ 2 (Bahar 2010), 37.

yatmaktadır[6]. Coğrafi keşifler ve sömürgecilik sonucu ortaya çıkan zenginliklerin aydınlanma düşüncesi ve bilimsel devrimlerin etkisi Batı'da üstünlük duygusu oluşturmuştur[7]. Batı'da oluşan üstünlük duygusu Doğu'nun sömürülmesinin temelini oluşturmaktadır. Bu manada Batı; kapitalizmle modernizmin birleşiminden ortaya çıkan hegemonik anlayışı ifade etmektedir. Filmde geçen repliklerdeki çarpıcı ifadeler; devlet teorisi, hukuk, adalet ve insan hakları çerçevesinde, tarihsel arka plan da dikkate alınarak incelenecektir.

Devlet teorisi açısından bakıldığında Batı'nın kendisi dışındaki insanlara bakışı hep bir ötekileştirme içermektedir[8]. Batı'nın göz kamaştıran ekonomik ve teknolojik gelişmelerinin ardında, Doğu'nun medeni ve bilimsel birikiminden istifadenin yanı sıra bir olgu olarak sömürgecilik bulunmaktadır[9]. Makalede özellikle Batı'da gelişmeyi tetikleyen unsurların temelinde yer alan sermaye ve işgücü birikimine yol açan kanlı sömürgecilik geçmişi film çerçevesinde irdelenecek ve gelişimin devlet, adalet ve insan hakları anlayışı üzerindeki etkilerine; söylem ile gerçek arasındaki çelişkilere de işaret edilerek dikkat çekilecektir. Coğrafi keşifler olarak adlandırılan tarihi süreçte Avrupa'da sermaye birikimi artmıştır. Christopher Columbus (Kolomb)'un 1492 tarihinde Amerika'ya ulaşması ile birlikte Avrupa topraklarına adeta bir Amerika kıtası eklemiştir. Önceleri dinsel örtüyle perdelenmiş bir yağma harekâtı olarak başlayıp daha sonra yerini düzenli ticarete bırakmış olan haçlı seferleri kapitalizmin oluşumuna büyük katkı sağlamıştır[10]. Ancak haçlı seferleri tam manası ile başarılı olamamıştır. Haçlılar Kudüs'ü ellerinde tutamamışlar, Anadolu'da tutunamamışlar ve ticaret yollarını kontrol etme hedeflerine ulaşamamışlardır. Diğer taraftan Amerika'ya vardıklarında karşılarında direnme gücü olmayan insanları buldular. Adeta haçlı seferleriyle ulaşamadıkları zenginliklere, doğal engeller dışında ciddi bir direnişle karşılaşmadan ulaştılar. Dalga dalga dünyanın diğer coğrafyalarına yayılan sömürgecilik, kapitalizmin en bariz vasfı, onu ortaya çıkaran en temel sebeplerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sömürülen yerlerde tamir edilmez izler, soykırım ve kültürel

---

6 Meryem Köse - Meryem Küçük, "Oryantalizm ve "Öteki" Algısı", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2015), 119-121; Özlem Topcan, "Batı Medeniyeti Gölgesinde Ötekilerin İnşası", *Türk Dünyası Araştırmaları* 126/249 (Kasım - Aralık 2020), 348-350.

7 Sadettin Ökten, "Modern Batı Medeniyeti Üzerine Bir Deneme", *Lale* 5 (2022), 106.

8 Batı'nın ötekileştirmesi hakkında bk. Mustafa Göregen, "Batıda Oluşan 'Öteki' Anlayışının İnançla Olan İlişkisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 7/4 (Aralık 2018), 3158.

9 Ahmet Rıza, aslında Batı'nın Doğu'dan öğrendikleri üzerine fikirlerini örnekler ile dile getirirken buna karşılık Avrupa'nın Doğudan öğrendikleri noktasında nankörlüğüne de değinmiştir. Bk. Ahmet Rıza, *Batının Doğu Politikasının Ahlaken İflası*, çev. Ziyad Ebüzziya (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1982), 162 vd; Ayrıca bk. John M. Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*, çev. Esra Ermert, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), 18-39.

10 Nihat Bulut, *Feodaliteden Küreselleşmeye Ekonomik İktidar Siyasal İktidar İlişkisi*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2003), 44.

aşınmaya neden olan bu hareket Batı'nın hayatında da derin izler bırakmıştır. Öncelikle dinsel alanda sermaye birikimine paralel olarak Protestanlık mezhebi ortaya çıkmıştır. Böylece faiz ve tefecilik üzerindeki din baskısı kaldırılmıştır[11]. Kapitalizm, Protestanlık ile ruh kazanmıştır[12]. Ticaretin gelişmesiyle ortaya çıkan ve giderek güçlenen burjuva beraberinde kendi hukukunu ve devlet anlayışını getirmiştir. Mülkiyetin korunması ve ticaretin güvenceye alınması ihtiyacı liberal düşüncenin gelişimini sağlamıştır. Nihayetinde kapitalizm de kendine özgü bir siyasal yapıya yani kurumsallaşmış, öngörülebilir ve papalığın tahakkümünden arınmış bir siyasal iktidar tipine ihtiyaç duyduğu için modern devleti ortaya çıkarmıştır[13].

İlerleyen zamanlarda sömürüyü haklı çıkarmak adına Avrupalıların üstün olduğu, uygarlığı taşıma görevinin omuzlarında olduğu ve bunun için uygar olmayan toplumlara her türlü müdahale hakkının bulunduğu yönündeki argümanlara sarılma yolu tutulmuştur. İçinde yaşadığımız zaman diliminde ise insan hakları ve demokrasi kavramlarının; Irak'ın işgali örneğinde de görüldüğü üzere hoyratça sömürüye alet edildiğine şahit olunmaktadır.

I. PANDORA'NIN ÖNEMİ

A. PANDORA'NIN HEDEF OLMASININ TEMEL NEDENİ

Unobtanium adı verilen bir tür madenin çıkarılarak dünyaya sevk edilmesi; insanların Pandora'da bulunmalarının temel amacıdır. "*Bir damla petrol bir damla kandan daha değerlidir*[14]" anlayışı kapitalist yaklaşımın mihenk taşı olarak karşımızda durmaktadır. Bir varil petrol (!) için Irak'ı işgal eden zihniyetin[15] kilosu 20

---

11 Bk. John Calvin, "Tefecilik Üzerine Mektup", çev. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Ekibi, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, drl. Alev Alatlı (İstanbul: İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO Yayını, 2010), 2/594-596; Ayrıca bk. Thomas Wilson, "Tefecilik Üzerine Bir Vaaz", çev. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Ekibi, *Batı'ya Yön Veren Metinler,* drl. Alev Alatlı (İstanbul: İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO Yayını, 2010), 2/597-598.

12 Bk. Max Weber, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, çev. Milay Köktürk (Ankara: BilgeSu Yayınları), 2017, 20-44.

13 Gencay Şaylan, *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi* (Ankara: İmge Kitabevi, 2016), 34-38.

14 Bilgehan Emeklier - Nihal Ergül, "Petrolün Uluslararası İlişkilerdeki Yeri: Jeopolitik Teoriler ve Petropolitik", *Bilge Strateji* 2/3 (Güz 2010), 74. Petrolün önemi konusundaki benzer yaklaşımlar için bk.a.mlf, 74, dip. 36.

15 Petrol ve savaş ilişkisi hakkında bk. Muhammed Heykel, *3. Petrol Savaşı Körfez Savaşının Perde Arkası*, çev. N. Ahmed Asrar (İstanbul: Pınar Yayınları, 1993), 39 vd.; ABD'nin Afganistan ve Irak'a yönelik askeri müdahalelerinin arkasında; Irak'ın petrol yataklarına sahip olması ve Afganistan'ın petrol taşınma güzergâhında olması gibi etkenlerin bulunduğu hakkında bakınız William Engdahl, *Petrol, Para, İktidar Anglo-Amerikan Petrol Politikası ve Yeni Dünya Düzeni*, çev. Ertuğrul Bilal (İstanbul Alfa Yayınları) 2008, 356 vd; 2003 Irak savaşından önce Irak'ın elinde kitle imha silahlarının bulunmadığının ABD tarafından da bilindiği ancak gizlendiği hakkında bk. Timothy Mitchell, *Karbon Demokrasi Petrol Çağında Siyasal İktidar*, çev. Fırat Berksun (İstanbul: Açılımkitap Yayınları, 2014), 323, dip. 31.

milyon tutan bir maden[16] için altı yıla varan uzay yolculuğundan sonra Nav'ilerin dünyasını işgal etmesi olasılık dışı görülmemelidir[17]. Sadece imkân meselesidir. Filmin ana teması da böyle bir olasılığı teknolojik olarak ele geçiren Batılı'nın neler yapabileceği üzerine kurgulanmıştır. Nitekim filmde "*kapitalizmin yeraltı zenginliklerini elde etmek söz konusu olduğunda sadece kendi gezegenini değil kendi dışındaki gezegenleri de sömürmek isteyeceğini gösterilirken*"[18] sömürünün ne şekilde gerçekleşeceğini tarihin sayfalarında kayıtlı kalmış örneklere çağrışım yapılmaktadır[19].

Pandora'nın havası insanlar için zehirlidir[20]. Bu nedenle maske kullanmadan açık havaya çıkamayan insanlar hem bu sıkıntıyı bertaraf etmek hem de Pandora'da yaşayan yerlilerle benzeşerek daha rahat iletişim kurabilmek için "*avatar*"[21] denilen Nav'i bedenlerini laboratuvar ortamında üretmişlerdir[22]. Avatarlar insan ve Nav'i DNA'sının eşlendirilmesi (harmanlanması) ile üretilmektedir. Bu nedenle avatarlar ancak DNA'sı eşleşen insanlar tarafından kontrol edilebilmekte, bu manada kişiye özel olarak üretilmektedir[23]. Çünkü her sürücü, ancak sinir sistemleri uyum halinde olan kendi avatarını kontrol edebilmektedir. Başka birisi veya yapay zeka tarafından avatarlar kontrol edilememektedir. Aynı nedenle avatarları uzaktan kumandayla kontrol edebilmek için insanların sinirsel aktarımı sağlayan makinelerin içinde bedenen bulunması, bedenler arasında bağlantının bu yolla sağlanması gerekmektedir[24].

Filmde madenin çıkarılması ve dünyaya sevk edilmesi işinin organizasyonu bir şirketin tekelindedir. Şirketin tam ismi "*Resources Development Administration (RDA)*" yani Kaynak Geliştirme Yönetimi'dir[25]. Filmde güvenlik sorumlusu olan Albay Quaritch'in artık Kansas'ta olmadıklarını belirtmesi; şirketin kökeni veya insan kaynağını nereden temin ettiği hakkında seyirciye fikir vermektedir.

---

16 Cameron, *Avatar*, 00:12:57-00:13:08.

17 Cameron, *Avatar*, 00:01:50-00:01:52.

18 Refik Yaslıkaya, "Ekolojik Paradigmada Bir Kavşak: Çevreci Sinema", *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)* Special Issue 3 (July 2015), 423.

19 Ayhan Şahin, ""Avatar" Filmi Özelinde Emperyalist Uygulamaların İncelenmesi", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/10 (Summer 2015), 823.

20 Cameron, *Avatar*, 00:03:28-00:03:35.

21 Avatar kelimesinin anlamı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. H. Burak Gemalmaz, "Sanal Mülkiyet", *HFSA Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Prof. Dr. Adnan Güriz Anısına*, (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2010), 23/194, dip. 1.

22 Yaslıkaya, "Ekolojik Paradigmada Bir Kavşak: Çevreci Sinema", 423.

23 Cameron, *Avatar*, 00:08:02-00:09:25.

24 Cameron, *Avatar*, 00:13:43-00:15:30.

25 Bk. Kenneth D. Madsen, "Blue Indians: Teaching the Political Geography of Imperialism With Fictional Film", *Journal of Geography* 113/2 (2014), 50; Cameron, *Avatar*, 00:09:15-00:09:28.

Burada muhtemelen şirket üzerinden sürdürülen faaliyetler ile İngiliz Doğu Hindistan Ticaret Şirketi arasında bir benzeşim sağlanmaya çalışılmıştır. İngiliz Doğu Hindistan Ticaret Şirketi ilk zamanlarda kraliyet tüzüğüyle verilen Asya Pasifik ticareti tekeli ile başladığı faaliyetlerine daha sonraki zamanlarda askeri güçle desteklenmiş toprak kazanımlarıyla birlikte melez bir egemen güce dönüşmüştür[26]. Bunun devlet teorisine ilişkin güncel tartışmalar bağlamında anlamlı olduğu söylenebilir. Gerçekten günümüzde küreselleşmeyle birlikte şirketler yeniden görünür aktörler olmaya devam ettiklerine dair yaygın bir kanaat vardır. Ulusalüstü sermaye sınıfı olarak nitelendirilen şirket ve finans kurumlarına dayanan bu yapı esasen ekonomik gücü ele geçirmeleri akabinde siyasal iktidarı da kendi çıkarları çerçevesinde biçimlendirmek istemektedirler[27]. Özellikle neoliberal politikaların etkisiyle birlikte, devletlerin küçültülmesi adı altında kamu harcamalarının azaltılması, devletin ekonomik alana müdahalesinin sınırlandırılması ve yabancı sermayenin yatırım yapmak için vergiler ile sosyal güvenlik politikalarında tavizleri şart koşması gibi hususlar gerçekleşmesi devletlerin ekonomik kaynaklarını harekete geçirmesine bağlı olan sosyal haklarda gerilemelere yol açması[28] bu bağlamda anlamlıdır.

Şirket madenin çıkarılması ve işlenerek dünyaya sevk edilebilmesi için gezegene bir fabrika kompleksi inşa etmiştir. Fabrikanın etrafı yüksek duvarlarla ve çitlerle çevrilmiş adeta kaleyi andırmaktadır. Filmin başında izleyicinin gözüne ilk çarpan görsellerden birisi, devasa fabrika sahasında pek çok bacadan çıkan dumanların havaya gelişigüzel salınmasıdır[29]. Böylece aslında fabrika sahasında yapılan faaliyetlerle çevrenin kirletildiği de vurgulanmak istenmiştir. Jake Sully,

---

26 Bk. Margaret Makepeace, "A Brief History of the English East India Company 1600-1858" *Qatar Digital Library* (Erişim 13 Ekim 2022); Aakanksha Gaur, "East India Company", *Britannica* (Erişim 13 Ekim 2022); Bruce Brunton, "The East India Company: Agent of Empire in the Early Capitalist Era", *Social Education* 77/2 (March-April 2013) 78-81, Brunton, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi yanında zamanda İngilizlerin Kuzey Amerika Virginia Şirketi ve Hollandalıların Hollanda Doğu Hindistan Şirketinin faaliyet yaptığını da ifade etmektedir. bk. 78; İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin "devlet içinde devlet" veya "yarı egemen" statüsü hakkında bk. Philip J. Stern, "Politics and Ideology in the Early East India Company-State: The Case of St Helena, 1673-1709", *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 35/1 (2018), 2; Hollanda ekonomisi açısından konuyu ele alan bir çalışma için bk. Erdem Selman Develi, "Hollanda Ekonomisinin Yükselişi ve Düşüşü: 16. ve 18. Yüzyıllar Arasında Yaşanan Değişim", *Ekonomi, Finans ve İşletme Yönetimi Alanında Yaşanan Güncel Gelişmeler-II*, ed. Alican Umut, (Ankara: Nobel Bilimsel Eserler Yayını, 2021), 2-14.

27 Mehmet Akad vd., *Genel Kamu Hukuku* (İstanbul: Der Yayınları, 2021), 215-217.

28 İoanna Kuçuradi, "Küreselleşme, Sosyal Adaletsizlik ve Sosyal Haklar", *Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye)*, ed. İbrahim Ö. Kaboğlu (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012), 45-48; Nihat Bulut, *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2009), 126; Özge Yücel Dericiler, *Sosyal Haklar ve İnsan Hakları Hukuku Çerçevesinde Devletin Yükümlülükleri: Refah Devletinin Krizi Ekseninde Bir İnceleme* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), 87-89.

29 Cameron, *Avatar*, 00:04:01-00:04:16.

dünyada bulunduğu zamanlarda dünyada yeşilin yok edildiğini, insanların çevreyi kirleterek öldürdüklerine vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede filmin vurguladığı temel argümanlardan birisi de tıpkı Dünya gibi Pandora'nın da acımazca talan edilmeye çalışılmasıdır[30]. Nitekim Duverger, kâr temelini önceleyerek hareket eden bir iktisadi sistemin geleceği derhâle ve uzun vadeliyi kısa vadeliye kurban etme eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır[31]. Böyle bir ortamda çevrenin korunmasının da mümkün olamayacağı açıktır. Aslında yönetimdekilerin temizleme veya koruma masraflarını kirlenmeye sebep olan işletmelerin sırtına yüklemek yerine genellikle mükelleflere ödetme yolunu tercih etmesi, kapitalist sistemin çarpıklığı olarak karşımızda durmaktadır[32].

Kompleksin korunması için daha önce dünyada asker olarak görev yapmış kişiler getirilmektedir. Filmin kahramanı olan Jake Sully bu askerleri "*bütün bu adamlar dünyada kahraman cesur askerlerdi ama burada kiralık silahlar, parayı al şirket için çalış*"[33] şeklinde nitelendirmektedir. Nitekim Jack de yürüme yeteneğini kaybetmiş bir savaş gazisidir. Pandora'da çalışabilmesi de bilim ekibinde olan ikiz kardeşinin bir soygun esnasında öldürülmesinden dolayı ikizinin avatarını DNA uyumu nedeniyle kullanabilecek tek kişi olmasındandır[34].

Pandora'yı herhangi bir devletin doğrudan işgal etmemesi, bu işin vekaleten bir şirket eliyle yapılması, geçmişte şirketler aracılığıyla sömürünün yapılmasını akla getirmektedir. Günümüzde kapitalist devletler doğrudan hedeflerine ulaşmak yerine vekaleten iş gördürme yoluna gitmektedir. Özellikle askeri şirketler eliyle yapılan bu müdahaleler yoluyla sorumluluk devlet üzerine kalmadan hedeflerine ulaşma imkânını elde edebiliyorlar[35]. Modern devletin ayırt edici vasfı olarak nitelendirilen "*münhasır meşru güç kullanma tekeli*" dönüşüme uğramaktadır. Aslında tarihte görülen paralı askerlik olgusu dönüşerek askerliğin özelleştirilmesi kisvesi altında karşımıza çıkmaktadır. Aslında temel bir kabul olarak nitelendirilen devlet eliyle güç kullanılması ve hukuk devleti kavramları bu şirketlerin faaliyetleri nedeniyle sorgulamaya açılmaktadır[36].

---

30 Yaslıkaya, "Ekolojik Paradigmada Bir Kavşak: Çevreci Sinema", 423.

31 Maurice Duverger, *Batı'nın İki Yüzü*, çev. Cem Eroğul - Fazıl Sağlam (Ankara: Doğan Yayınevi, 1977), 218.

32 Duverger, Batı'nın İki Yüzü, 216-217.

33 Cameron, *Avatar*, 00:05:34-00:05:53.

34 Cameron, *Avatar*, 00:01:25-00:01:49.

35 Burak Güneş, "Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri", *International Journal of Social Inquiry* 13/2, (2020), 556; Askeri güvenlik şirketlerinin statüleri hakkındaki tartışma için bk. Osman Nuri Özalp, "Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dökümanı Bağlamında Yeni Arayışlar", *İÜHFM* 67/1-2, (2009), 58-59.

36 Güneş, "Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri", 547-548; Özalp, "Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü", 58; Özel askeri Şirketlerin meşruiyet sorunu hakkında bk. Niyazi Kırmızıgül, *Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyet Sorunu* (Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 17-20.

Tıpkı uzaylıların dünyamızı işgal etmesinin sonucunda uzaylılar nasıl bir tepkiyle karşılaşıyorlarsa aslında aynı tepkinin insanlara karşı da verilmesi söz konusudur. Fakat dünya işgal edildiğinde karşı koymak kahramanlık olarak lanse edilip, Batılı sömürgeciler işgal ettiğinde buna rıza beklenmesi aslında dünya tarihine bakıldığında yadsınmayacak bir tavırdır. Çünkü Nav'iler en nihayetinde "*mavi maymunlar*"dır[37]. Kendileri hakkında doğru karar verme yetisine sahip değillerdir. Ellerindekinin kıymetini bilmedikleri için bunu kıymet bilenlere vermek zorundadırlar. Film aslında mutlu son ile bitmektedir; işgal eden yerleşemez. Fakat her zaman ardında kan ve yıkım bırakır. Pek çok Nav'inin öldürülmesi, evleri olan devasa ağacın yıkılması, Pandora'nın doğasının tahrip edilmesi ödenilen bedellerdir.

Şirketin Pandora'daki madeni çıkarma stratejisi de ilginçtir. Öncelikle Nav'ilerle diyalog kurma yoluna gitmişler, okul kurarak kendi dillerini öğretmeye çalışmışlardır. Bu minvalde Pandora'da bilimsel araştırmalar yapılmasını da desteklemişlerdir. Bilim ekibinin başında Dr. Grace Augustine bulunmaktadır. Dr. Augustine hem avatar programını yönetmekte hem de Pandora'nın botanik yapısını incelemektedir[38].

Şirketin Pandora'daki yetkilisi ise Parker Selfridge'tir. Dr. Augustine'nin deyişiyle "tüccar beyinlidir". Selfridge, Dr. Augustine'ne "*senin fikrin yerlilerin kalplerini kazanmaktı. Okul yaptık, dilimizi öğrettik, onlara yollar yaptık. Ne oldu onlar çamuru seçti. İlişkilerimiz her gün daha kötüye gidiyor*"[39] dediğinde. Dr. Augustine "*tabii ki onlara karşı ağır (makinalı) silahlar kullanırsan*"[40] karşılığını vermiştir. Bunun üzerine Selfridge, ofisinde eline unobtanium madeninden bir parçayı alarak, "*biz bunun için buradayız, senin bilimsel çalışmalarını bu maden ödüyor*"[41] karşılığını vermiştir. Buradaki repliklerden anlaşıldığı kadarıyla niyet iyi ilişkiler kurmak değil, yapılan yatırımların karşılığını almaktır[42]. Hedefe insani (!) yollardan ulaşılamıyorsa silah kullanmaktan çekinilmediği de anlaşılmaktadır. Nitekim filmde sömürenlerle mücadele edilmeden uzlaşabilmenin mümkün olamayacağı, bu yönüyle de savaşın kaçınılmazlığı üzerinde durulmaktadır. Çünkü sömürü zihniyeti devasa ağaç evi, altında bulunan madeni çıkarabilmek için yıkmaktan çekinmediği[43] gibi kendilerine karşı birleşen Na'vi kabilelerini tehdit olarak gördüğü andan itibaren; Na'vilerin en kutsal mekan ka-

---

37 Balcı, *"Albay Miles Quaritch, kimseye zararları olmayan Na'vileri, yok edilmesi gereken potansiyel bir düşman olarak gören, onları "mavi maymunlar" diyerek aşağılayan ve önemsemeyen ırkçı, faşist bir erkek temsil olarak dikkat çekmektedir."* ifadesini kullanmaktadır. Balcı, "Fütüristik Bir Modern Sömürge Öyküsü: Avatar", 36; Cameron, *Avatar*, 00:47:35-00:47:41.

38 Cameron, *Avatar*, 00:10:11-00:10:29.

39 Cameron, *Avatar*, 00:12:35-00:12:45.

40 Cameron, *Avatar*, 00:12:50-00:12:53.

41 Cameron, *Avatar*, 00:12:55-00:13:12.

42 Şahin, ""Avatar" Filmi Özelinde Emperyalist Uygulamaların İncelenmesi", 823.

43 Cameron, *Avatar*, 00:35:04-00:40:45.

bul ettikleri Eywa'yı (ruhlar ağacını) yıkma girişiminden de geri durmamışlardır[44]. Quaritch'in hedefi, Na'vilerin Tanrılarının koruduğuna inandıkları en kutsal mekanlarını yıkarak inançlarında derin bir krater açmak, böylece mutlak gücün kimde olduğunu göstererek itaati sağlamak olmuştur[45].

II. NAV'İ TOPLUMU

Nav'i toplumu bütün ihtiyaçlarını doğadan karşılayan kendilerine saldırılmadığı sürece barışçıl olan bir toplumdur. Bu barışçıllık, hayvanları gerekli olmadığı müddetçe öldürmemeyi de kapsamaktadır. Nitekim avatar bedeniyle Pandora ormanında ilk gecesini geçiren Jake Sully'i vahşi köpeklerin saldırısından kurtaran Neyteri, köpeklerin ölmelerinin gerekmediğini ve sırf Jake'in aptallığı nedeniyle onları öldürmek zorunda kaldığını ifade etmiştir[46].

Nav'iler ok ve yay kullanmakta, savaşta ve törenlerde vücutlarını boyamakta, kabile halinde yaşamakta ve doğa ile ruhsal ilişki içinde bulunmaktadırlar. Filme bakıldığında Nav'ilerin Hollywood filmlerinde de yer alan dünyalı yerli halkların uzaylı versiyonu olarak kurgulandığı görülmektedir[47].

Nav'ilerle şirket çalışanları arasındaki ilişkinin kurgulanma şekline; Rousseau'nun kendisine Dijon Akademisi'nden ödül getiren, Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev'inde belirttiği gibi bilim ve sanatların (teknolojinin) aslında ahlaken olgunluk yerine bozulmaya neden olduğu düşüncesinin[48] beyaz perdede yansıması olarak da bakabiliriz. Yapımda yanı sıra ilkel fakat mutlu Nav'ilerin hayat tarzları ve yaşadıkları gezegene yaklaşımları gösterilmeye çalışılmıştır.

Nav'iler kabile halinde, "*ağaç ev*" denilen devasa ağaçta ilkel komünal bir şekilde yaşamaktadırlar. Ailelerden oluşan kabile bu ağaç evde yemeklerini birlikte yemekte daha sonra ağacın kovuğunun üst kısımlarında bulunan hamak tarzı yataklarda uyumaktadırlar[49]. Pandora'da farklı tarzda yaşayan pek çok kabile bulunmaktadır. Bunlardan bazıları deniz kıyısında kimileri de ovalarda yaşamaktadır[50].

Nav'ilerin bir siyasi lideri (kabile reisi/ Eytukan) bir de ruhani lideri (Tsahik) vardır. Siyasi lider erkektir, eşi ise ruhani liderdir. Ruhani lideri (Tsahik) Eywa'nın dilini yorumlayabilmektedir[51].

---

44 Cameron, Avatar, 02:02:30-02:07:33.

45 Cameron, *Avatar*, 01:15:53-01:16:02, 02:01:01-02:01:17.

46 Cameron, *Avatar*, 00:34:18-00:37:33.

47 Annalee Newitz, When Will White People Stop Making Movies Like "Avatar"?, *io9* (Erişim 07 Ekim 2018).

48 Jean-Jacques Rousseau, *Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev*, çev. Sabahattin Eyüboğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), 11.

49 Cameron, *Avatar*, 00:45:31-00:46:32.

50 Cameron, *Avatar*, 01:59:20-01:59:57.

51 Cameron, *Avatar*, 00:48:54-00:49:18.

Eywa[52], Nav'ilerin ilahlarına verdikleri isimdir. Bütün evrenin birbiriyle uyum halinde ilişki içerisinde olduğu inancına sahiptirler. Bu uyumu sağlayan ise Eywa'dır. Filmde bu uyumu görsel olarak desteklemek için Pandora'da bulunan her bitkinin tıpkı insan beyninde bulunan nöronlara benzer ağ kurduğu gösterilmektedir. Dr. Agustine bu durumu şirket yetkilisi Selfridge'e anlattığında almış olduğu cevap küçültücü bir şekilde "*ne içiyorsunuz siz orada?*"[53] olmuştur. Aslında materyalist bakış açısının 'ruhani' olanı reddetmesi ve 'manevi' olanın sadece çıkarlar olduğu kabulü dışa vurulmuştur. Nitekim Amerika ya da Afrika yerlilerinin doğa ile kurmuş oldukları bağ da tarih boyunca küçümsenmiş, mezarların bile yağmalanması engellenememiştir.

Nav'ilerin dünyalılardan istedikleri hiçbir şey yoktur. Bundan dolayı; Nav'ilerle takas yapma ya da onları boyunduruk altına alabilecek ekonomik bir bağımlılık ilişkisi kurmak da mümkün olamamıştır[54]. Nitekim Jake, Nav'i toplumunda Omitikaya kabilesi[55] içinde avatar bedeniyle yaşadığı deneyimlerini anlattığı video-günlüğünde "*onlarla ne karşılığında anlaşacağız, bir bira karşılığında mı? Hayır, bizlerde onların talep edebileceği hiçbir şey yok, sahip olmayı istedikleri her şeye zaten sahipler*"[56] şeklinde ifade etmiştir. Zaten uzlaşı veya az bir karşılık ile ellerindeki serveti (madeni) alma ihtimali kalmadığında da şirketin askeri saldırısı başlamıştır. Nav'i toplumu geleneksel toplum tipine sahiptir. Hatta ilkel komünal bir toplum hayatı sürmelerine rağmen iktidar mefhumuna da yabancı değillerdir[57]. Dünyevi/siyasi iktidarı temsil eden şefin erkek olması yanında eşinin de ruhani iktidarı temsil etmesi kadın-erkek eşitliğinin modern düşüncenin bir gereği olduğu yönündeki kabule eleştiri niteliği taşımaktadır. Pandora'da aynı kültüre ve inançlara sahip başka kabilelerin de bulunması ve kabilelerin barış içinde yaşayabilmeleri[58]; varlığını çatışmaya bağlamadan da devam ettirebilen bir siyasal anlayışın var olabileceğine gönderme yapmaktadır.

---

52 Cameron, *Avatar*, 00:49:19-00:49:27.

53 Cameron, *Avatar*, 01:28:05-01:29:00.

54 Nitekim Rousseau da İskender'in çıplak gezen ve avcılıkla hayatlarını idame ettiren Afrika yerlilerini boyunduruk altına almadığını ifade etmektedir. Rousseau, *Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev*, 8, dip.1.

55 Cameron, *Avatar*, 00:47:15-00:47:18.

56 Cameron, *Avatar*, 01:29:26-01:29:43.

57 Bu noktada ilkel toplumlarda siyasal iktidar için bk. Cemal Bâli Akal, *İktidarın Üç Yüzü* (İstanbul: Dost Kitabevi, 2014), 181-184; Oktay Uygun, *Devlet Teorisi* (İstanbul On İki Levha Yayıncılık, 2014), 10-19; Gaetano Mosca, *Siyasi Doktrinler Tarihi: Eski Çağ'dan Zamanımıza Kadar*, çev. Samih Tiryakioğlu (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayını, 2019), 14; Mehmet Tevfik Özcan, *İlkel Toplumlarda Toplumsal Kontrol: Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012), 178-180.

58 Cameron, *Avatar*, 01:59:20-01:59:55.

III. BATI VE ÖTEKİ

Batılı anlayışta biz ve ötekiler anlayışı çok eski dönemlere Eski Yunan'a kadar gitmektedir[59]. Eski Yunan'da Yunanlılar, site devleti (polis) düzeni dışında kalmış diğer tüm kavimleri ve uygarlıkları barbar olarak nitelendirmişlerdir[60]. Roma'da İlk dönemlerde patrici ve pleb ayrımının olması, böylece Roma'nın hâkimiyetinde olan ama Romalı olmayanların varlığı biz ve ötekiler ayrımına bir diğer misal olarak getirilebilir[61].

Daha sonraki yıllarda özellikle Darwinizm teorisi ile birlikte doğal seleksiyon ile güçlü olanın hayatta kalacağı düşüncesi sömürüye yeni, sağlam bir dayanak sağlamıştır[62]. Irklar üzerinde renklerine göre hiyerarşi ihdas edilmesi, siyah ırkın evrimini henüz tamamlayamamış, beyaz ırkın ise mütekamil olduğu yaklaşımı; Avrupalı beyazlara üstünlük tanınmasının bilimsel dayanağı olarak görülmüştür[63]. Hatta Adam Smith, "*Zira, İspanyalı melezlerin, çoğu bakımlardan, eski Kızılderililer'den üstün olduğunu, öyle sanırım ki, teslim etmemiz gerekir*[64]" ifadesi ile beyazlara üstünlük tanıyan görüşün en açık savunusunu yapmıştır.

Nav'i toplumun mavi renkte beyaz perdeye aktarılması, kuyruklarının bulunması filmde dış görünüş ile gelişmişliğe yapılan bir başkaldırı gibidir. Gelişmişliğin ölçütü ahlaki, insani ve vicdani olmak üzere aslında insanın iç dünyasına yöneliktir. Fakat "*bir küpün içinde ne varsa dışarıya onu sızdırır*" düsturu gereği, insan niyet ve davranışlarındaki güzel ahlak kadar gelişmiştir. Nav'ileri bu şekilde tasvir edilmesi Batı'nın şekil ile kurmuş olduğu ilişkiye keskin bir eleştiridir. Çünkü Batı'nın, daha insanın ten rengi hakkındaki yaklaşımını aştığı dahi söylenemez.

---

59 Öteki anlayışının oryantalizm bağlamında bir incelemesi için bk. Köse - Küçük, "Oryantalizm ve "Öteki" Algısı", 116-119.

60 Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2007), 1; Metin İşçi, Siyasi Düşünceler Tarihi (İstanbul: Der Yayınları, 2004), 38; Mehmet Ali Ağaoğulları, *Kent Devletinden İmparatorluğa* (Ankara: İmge Kitabevi, 2009), 16; Murat Sarıca, *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1993), 8; Jean Touchard, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, çev. İsmail Yerguz (İstanbul: Islık Yayınları, 2015), 27.

61 Akad vd., *Genel Kamu Hukuku*, 36.

62 Bolay, Darwin'in "hayatta ancak kuvvetli olanlar yaşama hakkına sahiptir" ilkesinin; İngilizlerin dünyayı sömürge haline getirmesinin temelini teşkil ettiğini; bu bağlamda "Mademki biz kuvvetliyiz sömürge yapmakla bir tabiat kanunun icabını yerine getiriyoruz" düşüncesiyle yeni nesilleri yetiştirdiklerine vurgu yapmaktadır. Bk. Süleyman Hayri Bolay, *Batı Aklına Karşı Türkiye* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018), 41; Ayrıca bk. Jared Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, çev. Ülker İnce (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2018), 8.

63 Yıldırım, dünyanın değişik bölgelerine yamyam, barbar ve geri gibi çeşitli yaftalar yakıştırılarak bilim kisvesi altında eşi benzeri görülmemiş zulümlerin işlendiğini ifade etmiştir. Bk. Mustafa Yıldırım, "Düşünce Özgürlüğü Üzerine", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40/1 (1999), 193; Ayrıca bk. Suavi Aydın, "Darwin Kavramlarının Yanlış ve Kötüye Kullanımları Üzerine ya da Darwin Sosyal Darwinist miydi?", *Darwin Devrimi: Evrim Cogito* 60-61 (Güz-Kış 2009), 404-405.

64 Adam Smith, *Milletlerin Zenginliği*, çev. Haldun Derin (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), 621.

Adam Smith, "*Vahşi ve barbar uluslar arasında nice yüzyılların geçmesiyle tarım ve öbür faydalı sanatlar üzerinde kendiliğinden gelişebilecek bir bilgiden daha üstününü, sömürgeciler, götürürler*[65]" diyerek hem Batı'nın yerlilere bakışını teyit etmiş hem de sömürgeciliğin yerliler bakımından iyi olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu yaklaşımın gerçeği tam olarak yansıtmadığı, aslında sömürgeciliği meşrulaştırmaya çalışıldığı ifade edilse de sömürü selinin önünde durmaları mümkün olamamış ve sesleri duyulmamıştır[66]. Yerli halkları, vahşiler olarak gösterme ve onların kurtarıcı olarak beyaz insanın yönetimine gerek duydukları hatta sömürünün onlar için bir nimet olduğu anlayışına yakın zamanlarda bile rastlamak mümkündür. Buna örnek olarak *Apocalypto*[67] filmi gösterilebilir. Filme göre yerliler vahşetin içinde yaşamaktadırlar, insan kurban etmektedirler, birbirleri ile sonu gelmez çatışma içindedirler. Bu vahşet ortamının bir an önce son bulması gerektiği fikri zihnimizde uyandırılmak istenmektedir. Filmin son sahnesinde kahramanımız kumsala varır; orada yelkenli gemilerinden inen Hristiyan rahibi ve Avrupalı kaşifleri görür ve film biter. Film bize bu vahşetin beyazlar tarafından bitirildiği propagandasını yapmaktadır. Adeta "*İsa kurtarır*" teması altında neo-kolonyalizm yapmaktadır[68]. Avrupa merkezli yaklaşımların bir zamanlar dini inançlarına üstünlük atfederek öne sürerek 'medenileştirme/ruhları kurtarma' misyonu ilerleyen dönemlerde Avrupai toplumların ezelden beri uygarlık geliştirici ve yol gösterici oldukları[69] vehmine dönüşmüştür.

Gerçekten de Franciscus Suarez'in (1548-1617), İspanyolların yerlilerle savaşını haklılaştırmak için öne sürdükleri savlarını çürütmek amacıyla bu konuda oldukça ayrıntılı açıklamalar yaptığı; yerlilerin vahşi olduklarından kendilerini doğru bir şekilde yönetemedikleri ve bu durumu düzeltmek için savaşmanın haklı olacağı iddialarını reddettiği ve hatta paganların siyasal yaşam konusunda Hıristiyanlardan çok daha yetenekli olabildiğini vurguladığı da belirtilmiştir[70]. Siyasal hayat konusunda işgal edilen yerlerin dönüştürüldüğü de bir gerçektir. Sömürgeciler dil, kültür ve tarih anlayışı yanında bulundukları ülkelerin siyasetine de el atmışlardır. Devlet yapısını sömürüye rıza gösterecek tarzda dizayn etme çabaları 'özgürlük ve demokrasi' adına yapılmaktadır. Demokrasi ve özgürlük konusunda da samimi bir tavır takındıkları söylenemez. Mısır'da seçimle iş başına gelmiş Mursi döneminde

65 Smith, *Milletlerin Zenginliği*, 616.

66 Cemal Bâli Akal, *Modern Düşüncenin Doğuşu: İspanyol Altın Çağı* (İstanbul: Dost Kitabevi, 2010), 59-63; Amerika'da birkaç koloni ile başlayan sürecin daha iyi bir hayat umuduyla kıtaya Avrupa'dan göç edenler nedeniyle 300 yılda bir sele dönüştüğü hakkında bk. Metin Özbek, "Dünden Bugüne Kızılderililer", *Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1983), 362.

67 Mel Gibson, *Apocalypto*, (Film, 2006).

68 Robert Fish, "Apocalypto (review)", *Wicazo Sa Review* 23/2 (Fall 2008), 120.

69 Ali Murat Özdemir vd, *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım* (Ankara: İmge Kitabevi, 2019), 47.

70 Fulya Ereker, "İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı", *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, der. Mustafa Aydın ve Diğerleri, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012), 58.

soğuk tavırları ile cephe aldıkları Mısır yönetimine 2013 yılından sonra Sisi'nin yönetimi ele geçirmesiyle, demokrasinin bariz şekilde geriye gitmesine rağmen[71] Sisi yönetimini desteklemeleri bu tavra örnek olarak gösterilebilir[72]. 1990'lı yıllardan sonra gündeme gelen 'başarısız devletler' söyleminde olduğu gibi devletleri başarılı/başarısız şeklinde nitelendirmenin Batılı devletlere hiyerarşik olarak üstünlük atfedilmesi temelinde yükseldiği görülmektedir[73]. Ayrıca Diamond'un yapmış olduğu bir karşılaştırma üzerinden devletin gelir seviyesi nasıl üst seviyede olur sorusunun cevabını aramaktadır. Hollanda ve Zambiya'yı karılaştırırken Hollanda'nın değerli yer altı madenlerine sahip olmadığını, enerji ihtiyacını kendi kaynaklarından karşılayamadığını, 1940'lı yıllarda Almanların işgaline uğradığını ve çiftçilerin yılda ancak bir kez ürün yetiştirebildiklerini ifade ederken; Zambiya'nın zengin maden yataklarına sahip olduğunu, kendi enerji ihtiyacını Zambezi ırmağından karşılamakla kalmayıp komşularına da elektrik ithal ettiğini, ikliminin uygunluğu nedeniyle birkaç kez ürün alınabildiğini, hiçbir zaman iç savaş yaşanmadığını komşularının da onlara saldırmadığını ifade etmektedir. Ancak Hollanda'da ortalama yaşam süresinin yaklaşık 78 yıl olmasına rağmen Zambiya'da 41 olduğunu; Hollanda'da kişi başına düşen yıllık milli gelirin ise Zambiya'nın 33 kat daha fazlası olduğunu belirtmektedir. Diamond aradaki bu devasa farkın ülke içinde 'iyi kurumların varlığına' bağlamaktadır[74]. Ancak gözden kaçırdığı nokta Hollanda'nın sömürgeci geçmişi[75] ve bu geçmişin günümüze yansımalarıdır.

IV. AVATAR'DA SÖMÜRÜYE BAKIŞ

Filme, Casas'ın eserinde[76] dile getirilen eleştirinin bir yansıması gibi de bakılabilir. Casas eserinde altın ve değerli madenlere sahip olma hırsı içerisinde olan özellikle İspanyolların Amerika kıtasını yağmalamak için yapmış oldukları soykırımı bizzat şahit olduğu örnekler üzerinden anlatmaktadır[77]. Mistik bir yapısı olan Nav'i toplumunun hayat felsefesi[78] ile materyalist felsefenin kapitalist kanadının karşılaştırılması ve materyalizmin nasıl bir sığlık içinde olduğunun film tekniği ile anlatımıyla karşı karşıya olduğumuz da söylenebilir.

---

71 Özge Özkoç, "Otoriter Rejimin İnşası ve Sürekliliği: Mısır Ordusunun Siyasal Hayattaki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme", *The Turkish Yearbook of International Relations* 51 (2020), 93.

72 *Anadolu Ajansı*, "Batı'nın 'darbe' ile imtihanı" (20 Mayıs 2015), 1.

73 Altan Aktaş, "Başarısız Devletler Söyleminde Uluslararası Hiyerarşi Algısı", *The Turkish Yearbook of International Relations*. 50 (2019), 150.

74 Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, 541-545.

75 Adam Abu Bashal - Gökhan Kavak, "Hollanda'nın utanç tarihi", *Anadolu Ajansı* (26 Şubat 2018), 1.

76 Bartolomé de las Casas, *Kızılderililer Nasıl Yokedildi?*, çev. Meryem Ural (İstanbul: Şule Yayınları, 2008), 19-23.

77 Casas, *Kızılderililer Nasıl Yokedildi?*, 48-57.

78 Cameron, *Avatar*, 00:59:08-01:00:25, 01:01:25-01:02:28.

Batı kendince aslında ilk defa Avatar filmiyle; Yeni Dünya keşfetmemiştir. Amerika kıtasına ayak bastıklarında da bu durum, "*Yeni Dünyanın Keşfi*" olarak adlandırılmıştır[79]. Aslında Amerika keşfedilmemiş, işgal edilmeye başlanmıştır. Keşiften bahsedebilmemiz için ilk defa bulunması gerekir. Çünkü keşfetmek "*var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak*[80]"tır. Keşif kimsenin bilmediği ya da gitmediği bir durumda söz konusu olabilir[81]. Fakat Amerika'ya gelenleri karşılayanlar, Amerika'da yüzlerce yıldır yaşayan insanlardır[82]. Anlaşılan o ki Avrupa'nın ben merkezci yaklaşımı sıradan görülen 'Amerika'nın keşfi' ifadesinde de tüm açıklığıyla dışa vurulmaktadır. Keşif kelime manası itibariyle kimsenin bilmediği ya da gitmediği yere gitmek olduğuna göre Kızılderililer, Mayalar, Aztekler ve diğer yerliler 'kimse'den sayılmamaktadır. Nitekim John Locke, Amerika'yı başlangıçtaki dünyanın durumuna benzetmektedir[83]. Böylece doğa durumunda geçerli olan kurallar çerçevesinde toprak kazanımını meşru görmektedir. Hatta doğa durumunu örneklendirmek için "*başlangıçta tüm dünya Amerika idi*[84]" ifadelerine eserinde yer vermektedir. Buna göre yerlilerin mülkiyet hakları yok sayılmış ve toprakları Batılılar tarafından gasbedilmiştir. Batı'nın isteklerini yerine getirmeyenler ise soykırıma tabi tutulmuştur[85].

1492 yılında Christopher Columbus (Kolomb)'un Amerika'ya ayak basması ile Amerika kıtasında yaşayan yerlilerin hayatları da geri dönülmez şekilde değişmiştir. Gerçekten de Amerika keşfedilmemiştir; çünkü Kolomb oraya ayak bastığında orada yerli halk zaten yaşıyordu. Amerika'nın işgaliyle birlikte sayıları milyonları bulan yerli halk katledilmiştir[86]. Ancak Kolomb'un "*yalnız bir takım çıplak, yoksul vahşilerden oluşan kabilelerin oturduğu bir ülkeden başka şey bulamadı*[87]"ğı da iddia edilebilmiştir. Bu sava rağmen bir ülkenin ekonomik

---

79 Howard Zinn vd., çev. Kemal Kutlu, *Fatihler Yargılanıyor 500. Yılında Karşı-Amerika*, drl. Veli Yılmaz (İstanbul Tümzamanlar Yayıncılık, 1992), s.17.

80 Şükrü Halûk Akalın vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 11. Basım, 2011), "keşfetmek", 1402.

81 Akal, modernitenin sömürgecilikle birlikte dünyaya hızla yayıldığı bir dönemde 'keşif' kelimesinin de modern anlamını kazanmış olduğunu ve 'fetih' sözcüğüyle özdeşleştiğini belirtmektedir. Bk. Akal, *Modern Düşüncenin Doğuşu: İspanyol Altın Çağı*, 27.

82 Avrupalıların aslında boş bir kıtaya gitmedikleri hakkında bk. Özbek, "Dünden Bugüne Kızılderililer", 359.

83 John Locke, *Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Toplumda Devlet*, çev. Serdar Taşçı - Hale Akman (İstanbul: Metropol Yayınları, 2002), 51.

84 Locke, *Uygar Yönetim Üzerine*, 51.

85 Ayrıntılı bilgi için bk. Özbek, "Dünden Bugüne Kızılderililer", 362-366.

86 Nitekim Maden, "Düşünün: Yeni bulunmuş iki büyük anakaranın kırk elli milyon dolayında olduğu sanılan nüfusu yarım yüzyıl içinde dört beş milyona kadar düşer, hem de akıl almaz barbarlık yöntemleriyle." demektedir. Bk. Sait Maden, "Sunuş", Kristof Kolomb, *Seyir Defterleri*, çev. Sait Maden, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 8.

87 Smith, *Milletlerin Zenginliği*, 610.

ve siyasi gücünün elinde bulundurduğu altın, gümüş ve diğer değerli madenlerin çokluğu ile ölçülebileceğine inanılan 16. ve 17. yüzyıllardaki Merkantilizim[88] döneminde; Güney Amerika'nın zenginliklerinin ve değerli madenlerinin Avrupa ülkelerine taşınması sürecinde Amerika'daki yerli medeniyetlerin yok edildiği[89] gerçeği de karşımızda durmaktadır.

Kolomb, yerlilerin iyi insanlar olduğunu, kendilerinden bir şey istendiğinde az bir karşılıkla hemen verdiklerini, silah taşımadıklarını, silahın ne olduğunu bilmediklerini belirtiyor. Ancak devamında iyi hizmetkâr olacaklarını elli adamla hepsine boyun eğdirebileceğini ifade etmekten de geri kalmamıştır. Yerliler onun gözünde her istenilenin yaptırılabileceği hizmetkârlardı[90]. Tüm bu sömürü, zulüm ve gaddarlıklara karşın Amerika'daki tarih kitaplarında bu temel noktalara yer verilmemesi de gerçeğin tarih kitaplarından silinmeye ve yeni nesillere unuttu-rulmaya çalışıldığı izlenimini vermektedir[91].

Benzer yönde Avatar filminde şirket hissedarlarının acıklı ölüm haberlerinden daha çok bozuk giden mali tablolarla ilgilendiği vurgusu[92] önemli bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı İngiliz Doğu Hindistan Ticaret Şirketi'nin Asya'da giriştiği faaliyetlerde ne pahasına olursa olsun işlerini yürütmekte çekinmediği[93] gibi şirket de Pandora'da gerçekleştirdiği faaliyetlerinde her türlü yola başvurmaktan çekinmemektedirler. RDA'nın maden yatağı olarak tespit ettiği sahanın içinde Nav'ilerin ağaç evi de bulunsa, bu ağaç evi içinde yaşayanlar olmasına rağmen bombalarla yıkmaktan imtina etmemişlerdir[94].

A. SAVAŞIN KAÇINILMAZLIĞI

Sully'in de belirttiği gibi "*eğer birileri istediğin bir şeyin üzerinde oturuyorsa öncelikle onları kendine düşman yap ki almaya hakkın olabilsin*"[95]. Ayrıca Jake

88 Ayrıntılı bilgi için bk. Cemal Fedayi, *Siyaset Biliminin Temel Kavramları* (Ankara: Kadim Yayınları, 2021), 101.

89 Davut Dursun, "Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma", *Siyaset Bilimi*, ed. Davut Dursun - Mustafa Altunoğlu (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2015), 95; Casas, *Kızılderililer Nasıl Yokedildi?*, 54-55; Amerika kıtasının zenginliklerinin özellikle altının yağmalanıp Avrupa'ya taşınması hakkında bk. Rona Aybay, *Genel Kamu Hukuku: 18.-20. Yüzyıllarda Devlet kuramlar ve Uygulamalar* (İstanbul: Der Yayınları, 2020), 207-208.

90 Kristof Kolomb, *Seyir Defterleri*, Çev. Sait Maden (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 23-25; Zinn vd., Fatihler Yargılanıyor, 57.

91 Zinn vd., *Fatihler Yargılanıyor*, 62 vd.

92 Cameron, *Avatar*, 00:48:27-00:48:50.

93 İşkence bağlamında değerlendirmeler hakkında bk, Edmonds J. Smith, "Reporting and Interpreting Legal Violence in Asia: The East India Company's Printed Accounts of Torture, 1603-24", *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 46/4 (2018), 612-614.

94 Cameron, *Avatar*, 01:35:04-01:40:45.

95 Cameron, *Avatar*, 01:30:39-01:30:48.

bu durumun tarih boyunca bu şekilde işlediğini de belirterek, aslında geçmişe vurgu yapmaktadır. Taktiksel olarak düşmanlaştırma sömürgeciliğin uyguladığı yöntemlerden birisidir[96]. Aslında bu durum dünyanın bütün nimetlerinin kendileri için hak diğerleri için ise en iyi yolun sömürgecilerle işbirliği olduğu inanışına dayanmaktadır. Sömürenle işbirliği yapıp onun kendisi hakkında uygun gördükleriyle mutlu olmak; zalimliğin bir başka çeşidi olsa gerektir. Bu düşüncenin temelinde milattan önce 5. yüzyıl ortalarında Yunan yarımadası ve civarında ortaya çıkan Sofizm'in olduğu da söylenebilir. Sofist düşüncede devletin kökeni hakkındaki görüşlerin bir kesimi de devletin temelinde kuvvetin olduğu üzerinedir. Bu düşünceye göre devleti güçlü insanlar kurmuşlardır, öyleyse onların yasaları geçerlidir. Efendi-köle ayrımı geçerli bir kural olarak doğaldır. İlaveten iktidar, adaletin ne olduğunu kendi çıkarları çerçevesinde belirler ve yönetilenler de adaleti iktidarın çıkardığı yasalardan anlarlar[97]. Belki de bu yaklaşımın bir tezahürü olarak sömürgeciler güçlü olduklarında devleti kurma, adaleti belirleme ve insanları köleleştirme hak ve yetkisinin kendilerinde olduğunu düşünmektedirler. İşte bu sebeple ölçü 'güç', olduğunda savaş kaçınılmaz hale gelebilmektedir. Nitekim sömürgecilik tarihi bu tip örneklerle bezelidir. Ahmet Rıza "*İnsanlara daha iyi tahakküm edebilmek için onları zayıflatmaya ve birbirlerine düşürmeye yönelik her türlü siyaset ve inanç katiyetle yok edilmelidir. Haysiyetine ve şanına düşkün büyük bir devlet, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi asla bir başkasına yapmamalıdır*[98]" demekle aslında çarpık yönetim anlayışına isyanını dile getirmektedir.

Önemli olan insanın teninin rengi, dini, dili değildir; zulüm kimden kime karşı olursa olsun zulümdür. Ancak Batı sömürgeleştirme sürecinde kendi çıkarına göre zihninde oluşturduğu, kendinden olmayanı kendine anlayışına uygun biçimde modernleştirmek, medenileştirmek adına şekillendirme çabası içerisine girmiştir[99]. Batı'nın sömürgeleştirme politikalarına uygun bir biçimde, sadece uygar toplumun varolma hakkına sahip tek toplum olarak görüldüğünde, uygar toplumun nimetlerinden faydalanmaları için diğerlerine müdahale edilerek medenileşmelerin sağlanması savunulabilmiştir[100]. Bu yaklaşım tarzının sadece Avrupa dışındaki ötekiler bakımından geçerli olduğunu düşünmek eksik bir tahlil olur; Avrupa içerisindeki yoksullar, işçiler ve sade vatandaşlar bakımından da dayat-

96 Şahin, ""Avatar" Filmi Özelinde Emperyalist Uygulamaların İncelenmesi", 824.

97 Akad vd., *Genel Kamu Hukuku*, 13.

98 Ahmet Rıza, *Batının Doğu Politikasının Ahlaken İflası*, 46.

99 Göregen, "Batıda Oluşan 'Öteki' Anlayışının İnançla Olan İlişkisi", 3166; Şahin, ""Avatar" Filmi Özelinde Emperyalist Uygulamaların İncelenmesi", 821; İbrahim Kalın, *Barbar Modern Medeni: Medeniyet Üzerine Notlar* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2018), 109-118.

100 Uygun, *Devlet Teorisi,* 11-12; Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, çev. Muna Cedden (Ankara: İmge Kitabevi, 2017), 50.

maların olduğu gözden kaçırılmamalıdır[101]. Bu yaklaşımın en somut hali 1789 *Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi*nde kendisini göstermiştir. Bildiride öne çıkan haklara bakıldığında burjuvanın ihtiyaç duyduğu haklardan oluştuğu görülmektedir[102]. Oy hakkının kullanılmasının belirli miktarda vergi verilmesi şartına bağlanması, devletin ekonomiye müdahalesinin engellenerek zenginle fakirin 'serbest piyasa' içerisinde karşı kaşıya bırakılması gibi hususlar burjuvanın Avrupa'nın ötekilerini de rahat bırakmadığını göstermektedir[103]. Günümüzde ABD'nin öncülüğünde Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamak adına doğalgaz ambargosu koymuş olan Almanya'nın federal ekonomi bakanı Robert Habeck, "*Bazı ülkeler, hatta dost olanlar bile bazı durumlarda fiyatlarında zirveye ulaşıyor. Elbette bu, üzerinde konuşmamız gereken sorunlara yol açıyor*"[104] diyerek aslında kapitalist bakış açısında 'dostluk'dan daha fazla 'kâr' anlayışının yer tuttuğunu bizlere hatırlatmaktadır.

Böyle bir durumda tek çıkış yol olarak mücadele etmek gerekmektedir. Karşı durabilmek için yapılan faaliyetler ise barbarlığın ispatı olarak sunulmakta ve sömürücüleri kendini savunan konumuna yükseltmektedir. Ne olursa olsun mücadele etmeden hak elde edilebileceğini savunmak yersiz görünmektedir. Güç üzerine kurulu bir düzende haklı olmak tek başına maalesef yetmemektedir. Nitekim 1789 anlayışının belli ölçüde sosyal unsurlarla tamamlanabilmesi de 1848 yılında çalışanların ayaklanması neticesinde mümkün olabilmiştir[105].

B. SAVAŞ SONRASI

Avatar filminde Nav'iler ve onlarla dayanışma içinde olan bir kısım dünyalılar, direniş göstermişlerdir. Ancak bu direniş onların kutsal ağaç Eywa'yı korumalarına yetmemiştir. Tam Eywa bombalarla yok edileceği korkusu seyirciye hissettirildiği anda direnişçilerin yardımına Pandora'da yaşayan hayvanlar yetişmiştir. Uçan ve yürüyen hayvanatın sömürgecilere saldırısıyla beraber savaşın yönü tersine çevrilmiş ve Nav'iler savaşı kazanmışlardır[106]. Burada senaryo yazılırken İslam tarihinden ilham alındığı izlenimi doğmaktadır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de Fil suresinde[107] anlatıldığına göre Kabe'yi yıkmaya çalışan Ebrehe'nin ordusun ebabil kuşlarının attığı taşlarla çiğnenmiş ekin tarlası gibi darmadağın edilmiştir.

---

101 Batı'da insan haklarına olan ihtiyacın ortaya çıkması ile geleneksel toplumların sosyal temellerinin tahrip edilmesi arasındaki ilişkinin irdelenmesi hakkında bk. Jack Donnelly, *Teoride ve Uygulamada İnsan Hakları*, çev. Mustafa Erdoğan - Levent Korkut (Ankara: Yetkin Yayınları, 1995), 72.

102 Mehmet Semih Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük* (İstanbul: Legal Yayınları, 2010), 187-192.

103 Bulut, *Feodaliteden Küreselleşmeye Ekonomik İktidar Siyasal İktidar İlişkisi,* 102.

104 *Hürriyet*, "Habeck'ten fahiş fiyat tepkisi: 'Dostlarımız bile..." (05 Ekim 2022), 1.

105 Akad vd., *Genel Kamu Hukuku*, 283.

106 Cameron, *Avatar*, 02:14:56-02:24:05.

107 DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı, "Kur'an-ı Kerim, Tefsir" (Erişim 01 Ekim 2022), el-Fîl Suresi 105/1-5.

Savaşın kazanılmasın ardından şirket elemanları geldikleri gemilere doldurularak Dünya'ya geri gönderilmişlerdir. Nav'ilerin safında yer alanların ise kalmayı seçmiştir[108]. Elbette film mutlu son ile bitmektedir. Ancak mutlu bir sonun olmadığı durumlarda nasıl bir manzara ile karşılaşabileceğimizi tasavvur etmek güç değildir. Nitekim dünya tarihine göz attığımızda sömürgecilerin kazandığı durumlarda olmuş ve olmakta olanlar vicdan sızlatır niteliktedir.

SONUÇ

Zinn, Batı Uygarlığının, insanlığın en yüksek başarı noktası olduğunu savunmanın sakat bir tarih anlayışının sonucu olduğunu vurgulamaktadır[109]. Gerçekten de bu anlayışı savunanlar aslında belki de farkında olmadan sömürgecilerin kullanmakta oldukları argümanlara yaklaşmaktadır. Batı'nın feodalizmden modern egemenlik anlayışına geçişine etkileri bakımından temel tetikleyiciler arasında yer alan 'coğrafi keşifler'[110] olgusuna Avatar filmi çerçevesinde mercek tuttuğumuzda parlak bir uygarlık olarak lanse edilen durumun gerisinde kan ve gözyaşının bulunduğu görülmektedir[111].

Avatar'ın anlatımı aslında Batı'ya ayna tutmakla kalmamış daha iyi bir dünyanın mümkün olduğuna dair umut sunmuştur. Avatar özellikle kapitalist bakış açısıyla ortaya atılıp tartışılan ve bir noktada kabul gören Batılı yaklaşıma keskin eleştiriler sunmaktadır. Avrupa'nın diğerlerine dayattığı uygarlık, demokrasi, dil öğreniminin gerekliliği, insan hakları ve beyaz insanın alt edilemez üstünlüğü gibi kavramların aslında daha kolay sömürünün birer aracı olduğu tezini işleyen film ile mevcut dünya sistemi karşılaştırıldığında keskin eleştirilerin yersiz olmadığı sonucuna varılmaktadır. Özellikle medeni/hakim insanın yerliye biçtiği konum aslında sömürüye razı gelmesi üzerinedir. Yoksa petrol tedarikini sağladığı sürece Suudi Arabistan'ın krallıkla yönetilmesi demokrasi ve insan hakları bakımından sakıncalı görülmemektedir. Bizzat İngiltere'nin "Birleşik Krallık" olması da demokrasiye aykırı sayılmamakta hatta kralın devlet yönetimi üzerindeki tüm olağanüstü ağırlığına rağmen demokrasinin beşiği olduğu lanse edilebilmektedir. Diğer taraftan düşünce özgürlüğü bu kadar önemli iken egemen anlayışa ters düştükleri ya da egemen güçlerin talimatlarına uymaktan kaçındıkları için Saddam Hüseyin, Mursi ve Nicolás Maduro gibi liderler dolayısıyla Irak'a Mısır'a ve Venezüella'ya karşı takındıkları tavır da ortadadır.

---

108 Cameron, Avatar, 02:26:03-02:26:17.

109 Zinn vd., Fatihler Yargılanıyor, 85.

110 Hamit Emrah Beriş, *Egemenlik (Bir Kavramın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği)* (İstanbul: Tezkire Yayınları, 2014), 60.

111 Sömürgecilik ile burjuva devrimi arasındaki ilişki hakkında ayrıntılı bilgi için bk. J. M. Blaut, *Sömürgeciliğin Dünya Modeli (Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-merkezci Tarih)*, çev. Serbun Behçet (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 271-276.

Günümüzde insanlığı tehlikeye atan iklim değişikliği, fakirlik, savaşlar ve adil bir dünya sisteminin kurulamamış olması geleceğimizi tehlikeye atmaktadır. Aslında yapılması gereken adil bir dünya sisteminin nasıl olması gerektiği üzerine esaslı bir şekilde düşünmektir.

KAYNAKÇA

20th Century Studios. "Movies- Avatar (2009)". Erişim 13 Ekim 2022. https://www.avatar.com/movies/avatar.

Ağaoğulları, Mehmet Ali. *Kent Devletinden İmparatorluğa*. Ankara: İmge Kitabevi, 6. Basım, 2009.

Ahmet Rıza. *Batının Doğu Politikasının Ahlaken İflası*. çev. Ziyad Ebüzziya. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1982.

Akad, Mehmet vd. *Genel Kamu Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 17. Basım, 2021.

Akal, Cemal Bâli. *İktidarın Üç Yüzü.* İstanbul: Dost Kitabevi, 7. Basım, 2014.

Akal, Cemal Bâli. *Modern Düşüncenin Doğuşu: İspanyol Altın Çağı*. İstanbul: Dost Kitabevi, 4. Basım, 2010.

Akalın, Şükrü Halûk vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 11. Basım, 2011.

Aktaş, Altan. "Başarısız Devletler Söyleminde Uluslararası Hiyerarşi Algısı". *The Turkish Yearbook of International Relations* 50 (2019), 141-179.

Anadolu Ajansı. "Batı'nın 'darbe' ile imtihanı" (20 Mayıs 2015), 1 https://www.aa.com.tr/tr/dunya/batinin-darbe-ile-imtihani/45437.

Aybay, Rona. *Genel Kamu Hukuku: 18.-20. Yüzyıllarda Devlet Kuramlar ve Uygulamalar.* İstanbul: Der Yayınları, 3. Basım, 2020.

Aydın, Suavi. "Darwin Kavramlarının Yanlış ve Kötüye Kullanımları Üzerine ya da Darwin Sosyal Darwinist miydi?". *Darwin Devrimi: Evrim Cogito* 60-61 (Güz-Kış 2009), 393-412.

Balcı, Burcu. "Fütüristik Bir Modern Sömürge Öyküsü: Avatar". *Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (Bahar 2010), 23-42.

Bashal, Adam Abu - Kavak, Gökhan. "Hollanda'nın utanç tarihi". *Anadolu Ajansı* (26 Şubat 2018), 1. https://www.aa.com.tr.

Beriş, Hamit Emrah. *Egemenlik: Bir Kavramın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği*. İstanbul: Tezkire Yayınları, 2014.

Blaut, J. M. *Sömürgeciliğin Dünya Modeli: Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-merkezci Tarih*. çev. Serbun Behçet, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. Basım, 2015.

Bolay, Süleyman Hayri. *Batı Aklına Karşı Türkiye*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.

Brunton, Bruce. "The East India Company: Agent of Empire in the Early Capitalist Era". *Social Education* 77/2 (March-April 2013), 78-81 ve 98. https://www.socialstudies.org/system/files/publications/articles/se_77021378.pdf.

Bulut, Nihat. *Feodaliteden Küreselleşmeye Ekonomik İktidar Siyasal İktidar İlişkisi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2003.

Bulut, Nihat. *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2009.

Calvin, John. "Tefecilik Üzerine Mektup". çev. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Ekibi. *Batı'ya Yön Veren Metinler Rönesans: Protestan Reformu, Erken Modern Dönem (1570-1815), Bilim Çağı (1570-1815).* drl. Alev Alatlı. 2/594-596. İstanbul: İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO Yayını, 2010.

Cameron, James. *Avatar* (Film, 2009). https://www.imdb.com/title/tt0499549/.

Casas, Bartolomé De Las. *Kızılderililer Nasıl Yokedildi?*. çev. Meryem Ural, İstanbul: Şule Yayınları, 2008.

Develi, Erdem Selman. "Hollanda Ekonomisinin Yükselişi ve Düşüşü: 16. ve 18. Yüzyıllar Arasında Yaşanan Değişim", *Ekonomi, Finans ve İşletme Yönetimi Alanında Yaşanan Güncel Gelişmeler-II*. ed. Alican Umut. 1-14. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler Yayını, 2021.

Diamond, Jared. *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. çev. Ülker İnce, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2018.

DİB. Diyanet İşleri Başkanlığı. "Kur'an-ı Kerim, Tefsir". Erişim 01 Ekim 2022. el-Fîl Suresi 105/1-5. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/105-fil-suresi.

Donnelly, Jack. *Teoride ve Uygulamada İnsan Hakları*. çev. Mustafa Erdoğan - Levent Korkut. Ankara: Yetkin Yayınları, 1995.

Dursun, Davut. "Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma". *Siyaset Bilimi*. ed. Davut Dursun - Mustafa Altunoğlu. 90-121. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 3. Basım, 2015.

Duverger, Maurice. *Batı'nın İki Yüzü*, çev. Cem Eroğul - Fazıl Sağlam. Ankara: Doğan Yayınevi, 1977.

Emeklier, Bilgehan - Ergül, Nihal. "Petrolün Uluslararası İlişkilerdeki Yeri: Jeopolitik Teoriler ve Petropolitik". *Bilge Strateji*, 2/3 (Güz 2010), 59-85.

Engdahl, William. *Petrol, Para, İktidar Anglo-Amerikan Petrol Politikası ve Yeni Dünya Düzeni*. çev. Ertuğrul Bilal. İstanbul: Alfa Yayınları, 2008.

Ereker, Fulya. "İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı". *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, drl. Mustafa Aydın vd. 45-73. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

Fedayi, Cemal. *Siyaset Biliminin Temel Kavramları*, Ankara: Kadim Yayınları, 2021.

Ferro, Marc. *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*. çev. Muna Cedden. Ankara: İmge Kitabevi, 3. Basım, 2017.

Fish, Robert. "Apocalypto (Review)". *Wicazo Sa Review* 23/2 (Fall 2008), 120-121.

Gaur, Aakanksha vd. "East India Company". *Britannica*. Aakanksha Gaur vd. Erişim 13 Ekim 2022. https://www.britannica.com/topic/East-India-Company.

Gemalmaz, H. Burak, "Sanal Mülkiyet", *HFSA Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Prof. Dr. Adnan Güriz Anısına*. 23/194-200. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2010.

Gemalmaz, Mehmet Semih. *Devlet, Birey ve Özgürlük,* İstanbul: Legal Yayınları, 2010.

Gibson, Mel. *Apocalypto*. (Film 2006). https://www.imdb.com/title/tt0472043/.

Google. "Avatar tarafından kazanılan ödüller". Erişim 13 Ekim 2022. https://www.google.com.

Göregen, Mustafa. "Batıda Oluşan 'Öteki' Anlayışının İnançla Olan İlişkisi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 7/4 (Aralık 2018), 3156-3167. https://doi.org/10.15869/itobiad.479376.

Göze, Ayferi. *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınları, 11. Basım, 2007.

Güneş, Burak. "Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri". *International Journal of Social Inquiry* 13/2 (2020), 543-583. https://doi.org/10.37093/ijsi.837711.

Heykel, Muhammed. *3. Petrol Savaşı Körfez Savaşının Perde Arkası*. çev. N. Ahmed Asrar. İstanbul: Pınar Yayınları, 1993.

Hobson, John M. Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri. çev. Esra Ermert, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 7. Basım, 2020.

Hürriyet. "Habeck'ten fahiş fiyat tepkisi: 'Dostlarımız bile...", (05 Ekim 2022), 1. https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/habeckten-fahis-fiyat-tepkisi-dostlarimiz-bile-42148380.

İğneci Süzen, Rana. "Dijital Evrende Mimesisi Yeniden Düşünmek; Avatar Filmi". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* 2/2 (April 2012), 22-31. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/138309.

İşçi, Metin. *Siyasi Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları, 2004.

Kalın, İbrahim. *Barbar Modern Medeni: Medeniyet Üzerine Notlar*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018.

Kırmızıgül, Niyazi. *Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyet Sorunu*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Kolomb, Kristof. *Seyir Defterleri*. çev. Sait Maden. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 2018.

Köse, Meryem - Küçük, Meryem. "Oryantalizm ve 'Öteki' Algısı". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2015), 107-127.

Kuçuradi, İoanna. "Küreselleşme, Sosyal Adaletsizlik ve Sosyal Haklar". *Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye)*. ed. İbrahim Ö. Kaboğlu. 45-51. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012.

Locke, John. *Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Toplumda Devlet*. çev. Serdar Taşçı - Hale Akman. İstanbul: Metropol Yayınları, 2002.

Maden, Sait. "Sunuş", Kristof Kolomb. *Seyir Defterleri*. çev. Sait Maden. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 2018, s. 7-12.

Madsen, Kenneth D. Blue Indians: Teaching the Political Geography of Imperialism With Fictional Film. *Journal of Geography* 113/2 (2014), 47-57. https://doi.org/10.1080/00221341.2012.759994.

Makepeace, Margaret. "A Brief History of the English East India Company 1600-1858". Qatar Digital Library. Erişim 13 Ekim 2022. https://www.qdl.qa/en/brief-history-english-east-india-company-1600%e2%80%931858.

Mitchell, Timothy. *Karbon Demokrasi Petrol Çağında Siyasal İktidar*. çev. Fırat Berksun. İstanbul: Açılımkitap Yayınları, 2014.

Mosca, Gaetano. *Siyasi Doktrinler Tarihi: Eski Çağ'dan Zamanımıza Kadar*. çev. Samih Tiryakioğlu. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayını, 2019.

Newitz, Annalee. When Will White People Stop Making Movies Like "Avatar"?. *io9*. Erişim 07 Ekim 2018. http://io9.com/5422666/when-will-white-people-stop-making-movies-like-avatar.

Ökten, Sadettin. "Modern Batı Medeniyeti Üzerine Bir Deneme". *Lale* 5 (2022), 104-109.

Özalp, Osman Nuri. "Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dökümanı Bağlamında Yeni Arayışlar". *İÜHFM* 67/1-2, (2009), 57-78.

Özbek, Metin. "Dünden Bugüne Kızılderililer". *Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan*. 359-368. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1983.

Özcan, Mehmet Tevfik. *İlkel Toplumlarda Toplumsal Kontrol: Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2. Basım, 2012.

Özdemir, Ali Murat vd. *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım*. Ankara: İmge Kitabevi, 2019.

Özkoç, Özge. "Otoriter Rejimin İnşası ve Sürekliliği: Mısır Ordusunun Siyasal Hayattaki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme". *The Turkish Yearbook of International Relations*, 51 (2020), 91-114.

Pandorapedia. "The Na'vi". Erişim 13 Ekim 2022. https://www.pandorapedia.com/navi/life_society/the_navi.html

Parsa, Alev Fatoş - Edizler, Gaye. "Sinemasal Anlatıda Duygusal Zeka: Avatar (2009) Film Çözümlemesinde Olaylar ve Karakter Örüntüsü Üzerinde Duygusal Zeka Göstergelerinin Analizi". *E-Journal of New World Sciences Academy* 6/3 (2011), 614-630.

Rousseau, Jean-Jacques. *Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev*. çev. Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, 2009.

Sarıca, Murat. *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 6. Basım, 1993.

Smith, Adam. *Milletlerin Zenginliği*. çev. Haldun Derin. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 2009.

Smith, Edmonds J. "Reporting and Interpreting Legal Violence in Asia: The East India Company's Printed Accounts of Torture, 1603-24". *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 46/4 (2018), 603-626. https://doi.org/10.1080/03086534.2018.1452545.

Stern, Philip J. "Politics and Ideology in the Early East India Company-State: The Case of St Helena, 1673-1709". *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 35/1 (2007), 1-23. https://doi.org/10.1080/03086530601143362.

Şahin, Ayhan. ""Avatar" Filmi Özelinde Emperyalist Uygulamaların İncelenmesi". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/10 (Summer 2015), 817-826. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8417.

Şaylan, Gencay. *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitabevi, 3 Basım, 2016.

Topcan, Özlem. "Batı Medeniyeti Gölgesinde Ötekilerin İnşası". *Türk Dünyası Araştırmaları* 126/249 (Kasım - Aralık 2020), 347-368.

Touchard, Jean. *Siyasal Düşünceler Tarihi*. çev. İsmail Yerguz, İstanbul: Islık Yayınları, 2015.

Uygun, Oktay. *Devlet Teorisi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.

Weber, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. çev. Milay Köktürk. Ankara: Bilge-Su Yayınları, 3. Basım, 2017.

Wilson, Thomas, "Tefecilik Üzerine Bir Vaaz", çev. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Ekibi. *Batı'ya Yön Veren Metinler Rönesans: Protestan Reformu, Erken Modern Dönem (1570-1815), Bilim Çağı (1570-1815)*. drl. Alev Alatlı. 2/597-598. İstanbul: İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO Yayını, 2010.

Yaslıkaya, Refik, "Ekolojik Paradigmada Bir Kavşak: Çevreci Sinema", *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, Special Issue 3 (July 2015), 410-428. Doi: 10.14486/IJSCS308.

Yergin, Daniel. *Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü*. çev. Kamuran Tuncay. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1995.

Yıldırım, Mustafa. "Düşünce Özgürlüğü Üzerine". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* Dergisi 40/1 (1999), 189-193.

Yücel Dericiler, Özge. *Sosyal Haklar ve İnsan Hakları Hukuku Çerçevesinde Devletin Yükümlülükleri: Refah Devletinin Krizi Ekseninde Bir İnceleme*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.

Zinn, Howard vd. çev. Kemal Kutlu. *Fatihler Yargılanıyor 500. Yılında Karşı-Amerika*. drl. Veli Yılmaz. İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık, 1992.